УДК 82.0:821.111-311.9:141.311:004.8(045)
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-1-28

Тетяна БАНДУРА,
orcid.org/0000-0001-9999-0523
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
(Одеса, Україна) tatyanabandura03@gmail.com

КОНЦЕПТ «ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ» В ПАРАДИГМІ ТЕКСТОТВОРЕННЯ РОМАНУ І. МАК'ЮЕНА «СВІЙ СЕРЕД МАШИН»

У статті досліджено функційність концепту «штучний інтелект» в авторській програмі текстотворення в романі І. Мак'юена «Свій серед машин». Зазначається, що аналізований твір прикметний оригінальністю митця в інтерпретації концепту «штучний інтелект» на різних рівнях художності. Так, у техніці авторського текстотворення превалюватиме новаторська концепція штучного розуму як ідентифікатора образотвірної, наративної, сюжетотвірної й пафосної стратегій. Виявлено, що у творі порушена актуальна проблема штучної людини, її неосвідомості, складнощі співжиття з непересічною особистістю. Визначається жанрова природа роману, де констатується суттєвий вплив метамодерного варіанту інтелектуального роману, це своєрідна контамінація жанру-сповіді й жанру-ініціації.

Акцентується увага на тому, що мотив машини, що служить людині беззаперечно, детермінований авторською свідомістю і проголошує відмінну від людської сутність техніки, що ампліфіковано набирає іншої змістової концентрації, зосередженої на безумовності співбуття людини й машини, проголошеної теорією трансгуманізму.

Виявлено, що в художній моделі образотворення І. Мак'юен вдається до двох шляхів: конструювання образу Адама як штучної людини і впливу людей-співмешканців на становлення його особистості та антитетично-паралельне зображення в дусі «герой-антигерой» Адама-робота й людей Чарлі та Міранди з метою диференціації їх в характерологічній, ментальній та морально-етичній площині. Водночас об'єктивність авторської позиції зумовлена тим, що герої радикально не розмежовуються на полярні статуси, а подані в особистісній еволюції, кожен із них вчиняє за власними непохитними переконаннями, пропагуючи власну правду, що ретранслює метамодерну специфіку образотворення.

Доведено, що концепт «штучний інтелект» в парадигмі текстотворення функціонує на різних естетичних рівнях: образотворення, характеротворення, наративної організації, сюжетопобудови й композиційної структури. Позиція оповідача, втілена в чисельних позасюжетних елементах, зокрема роздумах, монологах героїв, описах історичних подій, колізійних ситуацій і т. д., сприяє експлікації оригінальних метамодерних наративів, зумовлених процесами цивілізації, але спроєктованих на модель природних людських стосунків в контексті нових викликів часу.

Ключові слова: *концепт, трансгуманізм, штучний інтелект, метамодернізм, текстотворення.*

Tetiana BANDURA,
orcid.org/0000-0001-9999-0523
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Literature
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
(Odessa, Ukraine) tatyanabandura03@gmail.com

THE CONCEPT OF "ARTIFICIAL INTELLIGENCE" IN THE PARADIGM OF TEXT CREATION IN I. MCEWAN'S NOVEL "MACHINES LIKE ME"

The article explores the functionality of the concept of «artificial intelligence» at all levels of artistic text creation in I. McEwan's novel «Machines Like Me». It is noted that the analyzed work is characterized by the artist's originality in interpreting the concept of «artificial intelligence» at different levels of artistry. Thus, in the technique of authorial text creation, the innovative concept of artificial intelligence will prevail as an identifier of image-forming, narrative, plot-forming and pathos strategies. It is revealed that the work raises the topical problem of an artificial person, his unconsciousness, the difficulties of coexistence with an extraordinary personality. The genre nature of the novel

is determined, where a significant influence of the metamodern variant of the intellectual novel is noted, a kind of contamination of the confession genre and the initiation genre.

The emphasis is on the fact that the motif of the machine, which serves man unconditionally, is determined by the author's consciousness and proclaims a different essence of technology from the human one, which in an amplified way acquires a different semantic concentration, focused on the unconditional coexistence of man and machine.

It is revealed that in the artistic model of image creation, I. McEwan resorts to two ways: constructing the image of Adam as an artificial person and the influence of people-cohabitants on the formation of his personality and the antithetical parallel image in the spirit of «hero-antihero» of Adam-robot and people Charlie and Miranda in order to differentiate them in the characterological, mental and moral-ethical plane. At the same time, the objectivity of the author's position is due to the fact that the heroes are not radically separated into polar statuses, but presented in personal evolution, each of them acts according to their own unshakable convictions, promoting their own truth, which relays metamodern aesthetics.

It is summarized that the concept of «artificial intelligence» in the author's text-creation program functions at different aesthetic levels: image creation, character creation, narrative organization, plot construction and compositional structure. The narrator's position, embodied in numerous extra-plot elements, in particular, reflections, monologues of heroes, descriptions of historical events, conflict situations, etc., contributes to the explication of innovative metamodern narratives, conditioned by the processes of civilization, but projected onto the model of natural human relationships in the context of new challenges of the time.

Key words: *concept, transhumanism, artificial intelligence, metamodern, text creation.*

Постановки проблеми. У сучасному світі все більше дискутують про місце й роль штучного інтелекту в соціальному житті, що глибоко проникає в усі сфери людського існування, породжуючи нові можливості для трансформацій в різних галузях діяльності людини. Виникає проблема співіснування природного людського розуму й штучного інтелекту. Рефлексії, породжені цим питанням, часто апелюють до згубного впливу розуму, створеного високотехнологічним потенціалом, на свідоме існування людини, зокрема творче її волевиявлення. Художня література, що споконвіку реагує на всі соціальні процеси й зрушення, беззаперечно, виробляє свою концептуальну позицію на факт підкорення людської екзистенції машинним програмуванням.

Проблема штучної людини бентежила авторську свідомість митців художнього слова ще з XIX століття, коли у світовій літературі спостерігаємо інтенсивну, плідну інтеграцію жанру готичного роману й наукової фантастики. Такі світові класики, як Мері Шеллі, Жуль Верн, Рей Бредбері, Герберт Велс майстерно зображають здатність науки перетворити світ людей на соціум штучних створінь, які або загрожуватимуть людству зникненням, або «засіють» нове зерно світобудови, де людині започаткуються нові можливості й статусні конотації.

У сучасній світовій літературі низка авторів звернулися до проблеми роботів, ботів, інтерактивних машин, клонів, продукуючи тим самим сенс штучного інтелекту, його актуальність й полемічність співжиття з людиною (Енді Вейр «Марсіянин», Ієн Мак'юен «Свій серед машин», Кадзуо Ісігуро «Не відпускай мене», «Клара і сонце», Лю Цисінь «Проблема трьох тіл», Френк Герберт «Дюна», Бернар Вербер «Імперія янголів» та інші).

Аналіз досліджень. В українському літературознавстві досить нечасто осмислюється проблема штучного інтелекту в парадигмі образотворення, мотивіки, авторської інтенції, психологізації оповіді, сюжетотворення й наративної організації художнього твору. До виразності цього питання частіше звертаються в контексті трансгуманізму як соціокультурного й філософського чинника. Маємо низку ґрунтовних досліджень про штучний інтелект та його вплив на соціум у контексті філософії, зокрема антропології, соціології, культурології (Ю. Бентя, А. Горбатюк, Л. Гоц, Н. Козаченко, Н. Стратонова та ін.). Хоча вважаємо актуальною доцільність імплементації даної проблематики й у сферу літературознавчого потрактування.

Мета статті – дослідити функційність концепту «штучний інтелект» на різних рівнях художнього текстотворення у романі І. Мак'юена «Свій серед машин».

Виклад основного матеріалу. Серед сучасних авторів, які «трансгуманізують» художній світ, особливо виділяється британський письменник Ієн Мак'юен, творчість якого на сьогодні популяризується багатьма видавництвами, зокрема українськими. Українські літературознавці розкривають оригінальність творчої манери письменника, його суголосність з епохою, авторські експерименти в контексті метамодерністичного письма. Осмислювали й аналізували романістику І. Мак'юена в різних літературно-критичних аспектах Т. Бовсунівська, Д. Дроздовський, В. Кузьменко, Т. Кушнірова, В. Мілованова та ін.

Імпонуючи авторській манері британського письменника, справедливо зазначає літературознавець Дмитро Дроздовський: «Стиль цього автора прозорий, заглиблення у свідомість і підсвідоме відбувається з використанням неоре-

алістичної техніки, хоча й не без «відхилень». Письмо Мак'юена «чисте», в ньому немає похмурої химерності, «рваності» й фрагментарності… Нині творчу манеру Мак'юена можна окреслити як соціально-історичну, він творець псевдоісторичного метафікційного наративу» (Дроздовський, 2013: 3).

Роман І. Мак'юена «Свій серед машин» в українському перекладі вийшов у 2019 році й зразу завоював прихильність серед українського читача. У творі порушена, як зазначалося вище, актуальна проблема штучної людини, її неосвідомості, складнощі співжиття з непересічною особистістю. Деякі літературні аналітики віднесли роман у жанровому відношенні до філософського роману, хоча вбачаємо суттєвий вплив метамодерного варіанту інтелектуального роману, радше, це контамінація жанру-сповіді й жанру-ініціації.

Аналізований твір прикметний оригінальністю митця в інтерпретації концепту «штучний інтелект» на різних рівнях художності. Так, на наш погляд, у техніці авторського текстотворення даний концепт превалюватиме як ідентифікатор образотвірної, наративної, сюжетотвірної й пафосної стратегій.

У наративній стратегії роману вбачаємо вплив постмодерністичної інтертекстуальності, що, безумовно, розкриває авторську концепцію штучної людини в контексті міжтекстових паралелей. Роман розпочинається епіграфом, що апелює до поезії Р. Кіплінга «Секрет машин» і розкриває ідейнотвірний складник авторської інтенції: «Пам'ятай, проте.., наш закон, не здатні розуміти ми брехню» (Кіплінг, 2014: 217). Мотив машини, що служить людині беззаперечно, детермінований авторською свідомістю і проголошує відмінну від людської сутність техніки, що персоніфікується Кіплінгом-поетом і ампліфіковано набирає іншої змістової концентрації, зосередженої на безумовності співбуття людини й машини. Мак'юен таким чином анонсує полемічну матрицю взаємин природного й штучного, свідомого й несвідомого, органічного й неорганічного. Хоча в заявленому романі одного з головних героїв, робота Адама, письменник наділить свідомістю, що контрастуватиме з консюмеристською психологією героїв-людей – Чарлі й Міранди.

Експозицію в структурі роману «Свій серед машин» представляє роздум гомодієгетичного оповідача про появу в соціумі робота як удосконаленої версії людини, яка навіть зазіхала «замінити нам божество» (Мак'юен, 2019: 5). Події у творі розвиваються на тлі техногенної цивілізації (80-ті роки XX століття), що мала на меті втілити в життя давню ідею створення нової згенерованої істоти, що привела би людство до межі епохальних зрушень. «Народження» штучної людини продукується автором як постмодерна іронія на біблійний мотив створення світу й людини, цим зумовлені імена всіх роботів (у творі їх 25) – Адами і Єви. Як стверджує дослідниця Л. Гоц, «… зі стародавніх часів образ ремісника, майстра, винахідника (а з часом і вченого) стає семантично пов'язаним з архетипом деміурга – Творця, Мага» (Гоц, 2021: 26).

Суб'єкт нарації обґрунтовує вибір кола зацікавлень в когнітивно-іронічному аспекті, задумуючись над доцільністю об'єкта обсервації: «Але штучні люди перетворилися на кліше задовго до своєї появи, тож коли вони з'явилися, деякі були ними розчаровані. Уява, легкоплинніша за історію, за технологічний прогрес, уже відрепетирувала це майбутнє в книжках, згодом – у фільмах і телевізійних драмах, так ніби людські актори, ходячи з таким собі скляним поглядом, робленими рухами голови, дещо скутим попереком, могли підготувати нас до життя з нашими двоюрідними братами й сестрами з майбутнього» (Мак'юен, 2019: 7). Та все ж розвиток високих технологій приводить до удосконаленої моделі нової істоти, і головний герой Чарлі – непересічний молодик, що вже був обізнаний в комп'ютерних технологіях і заробляв торгівлею на біржі, вирішує, отримавши від покійної матері у спадок 86000 фунтів, витратити гроші на купівлю Адама. Зваблений Чарлі ще й тим, що такого ж робота купив і Алан Тюринг – математик, криптограф, «батько» теоретичної інформатики та штучного інтелекту.

Прикметним у текстотворенні роману є прийом документальної фрагментації. Так, авторська версія історії про видатного вченого-винахідника Тюринга і його соратників насичує оповідь рисами нон-фікшн та наукового викладу матеріалу. У структурі наративу вставні розповіді про нелегку долю дослідника, його особисте життя, глобальні наукові відкриття та їх внесок у перемогу в Другій світовій війні мають сюжетотвірний характер і наратологічний сенс. Документальна деталізація трагедії життя й діяльності А. Тюринга, його друзів Деміса Хассабіса і Тома Рі загострює проблему невизнаності людського феномену, величі природного інтелекту, який живить наукові відкриття, зокрема винахід штучного інтелекту. Історичний ракурс фокусує увагу на значному внескові Алана Тюринга у справу перемоги над фашизмом, а саме його розробці алгоритмів, які дозволяли зламати німецькі шифри, зокрема шифрувальної машини «Енігма». Після війни він неабияк зацікавився

розробкою штучного інтелекту, який апробував у грі в го та в шахи: «Алан Тюринг та його молодий колега Деміс Хассабіс розробили програму, щоб перемогти одного з великих світових майстрів із давньої гри в го п'ять партій поспіль… Комп'ютери стояли на порозі того, щоб мислити, як ми, імітувати наші часто невиразні підстави для поглядів і вибору. У відповідь Тюринг і Хассабіс виклали їхнє програмне забезпечення онлайн. У своїх інтерв'ю в медіа вони описували нейромережі та пояснювали, як відбувається глибоке машинне навчання» (Мак'юен, 2019: 49). Цікавість до штучного інтелекту росла й спонукала до нових досліджень. Сюжетна колізія в романі, яка функціонує навколо історичної постаті Тюринга, поступово розростається, ампліфікується і породжує нові сенси проблеми «людина і робот».

У художній моделі образотворення І. Мак'юен вдається до двох шляхів: конструювання образу Адама як штучної людини і впливу людей-співмешканців на становлення його особистості та антитетично-паралельне зображення в дусі «герой-антигерой» Адама-робота й людей Чарлі та Міранди з метою диференціації їх в характерологічній, ментальній та морально-етичній площині. Водночас об'єктивність авторської позиції зумовлена тим, що герої радикально не розмежовуються на полярні статуси, а подані в особистісній еволюції, кожен із них вчиняє за власними непохитними переконаннями, пропагуючи власну правду, що ретранслює метамодерну «централізацію суб'єкта» (Вертипорох, 2022: 252). Проте ця правда не вписується в аксіологію штучної людини, запрограмованої з певною системою життєвих принципів і моралі, які не адаптуються під окрему ситуацію. До речі, налаштуванням рис характеру Адама займалися якраз Чарлі й Міранда, вибираючи з інструкції привабливі їм риси, вміння, інтуїтивні ознаки, ментальні й психологічні показники вдачі їхнього нового співродича. Автор іронізує над природною полемічністю людської сутності, що складно вживається з нею ж спроєктованим створінням.

Універсальність призначення Адама подано в дусі зображення надприродних можливостей інтерактивної машини. У рекламі його позиціонували як «компаньйона, партнера для інтелектуальних двобоїв, друга й помічника, який може мити посуд, заправляти постіль і мислити» (Мак'юен, 2019: 9). «По-людськи» він закохується у Міранду, чим налаштовує проти себе Чарлі. Молодик серйозно задумується, вбачаючи у придбанні велику помилку. Але згодом Адам проявляє свідому позицію (не дає себе вимкнути, силою відштовхнувши Чарлі й пошкодивши йому зап'ястя), відмовляється від надмірного користування собою і віддає перевагу роботі за комп'ютером. Так, у нього проявляється здібність заробляти чималі гроші, чим і скористалися Чарлі й Міранда, зрозумівши вигоду і насолоджуючись забезпеченим життям. І нарешті була нагода здійснити давню мрію – купити будинок в хорошому районі міста. Та не судилося, бо всі зароблені гроші Адам самовільно, приховуючи від господарів, віддав у благодійні організації. Це була своєрідна помста за неприйняття його позиції стосовно Міранди, історія минулого якої «увірвалася» в їхнє привільне життя стрімкою руйнівної «лавою».

В оповідній структурі ретроспективний елемент життєвого потрясіння юної Міранди від пережитого лиха (близька подруга Маріам була жорстоко зґвалтована Пітером Ґорріндженом) загострює характеротвірний аспект образотворення й контрастне до Адама ставлення до помсти, справедливості, правосуддя. Дівчина одержима помстою до Ґорріндженa, вона йде на серйозний проступок. Звинувативши лиходія у своєму зґвалтуванні, вона фактично його обмовила й спричинила ув'язнення. Хоча саме її він не чіпав, але в такий спосіб Міранда вирішує його покарати, адже дівчина була обмежена у волевиявленні, бо дала слово загиблій подрузі нікому не розповідати про цю історію. Маріам покінчила життя самогубством, а Міранда не могла нікому розповісти про причину скоєного. Зрештою їй доведеться розповісти на суді правду, і цьому посприяє Адам, хоч і проти волі Чарлі й Міранди. Дівчина робить свій екзистенційний вибір – будь-якими засобами і способами вона помститься за подругу, робот же стає на бік безапеляційної, принципової, власне справедливості і добивається попри свою «загибель» (заздалегідь передає докази провини Міранди) правосуддя.

Вставна історія Міранди в сюжеті виконує кульмінаційну роль і розставляє сенсоутворювальні й пафосні пріоритети в авторській моделі текстотворення. Ефект неочікуваної раптовості посилює задум письменника розкрити важливі чинники моралі людей, полемічного сенсу переваги «неписаних законів над писаними», ментального здоров'я. Підтвердженням цьому є слова Тюринга, коли він прощається з Чарлі під час їхньої зустрічі після «загибелі» Адама: «Ці двадцять п'ять штучних чоловіків і жінок, випущені у світ, тут не щасливі. Можливо, ми стикнулися тут із межовим станом, з обмеженням, яке самі собі встановили. Ми створюємо машину з інтелектом і самосвідомістю й виштовхуємо її в наш недоско-

налий світ» (Мак'юен, 2019: 214). Пролонгується в оповіді ця теза авторським натяком на історії самознищення ще кількох Адамів і Єв, які не змирилися з розходження своїх поглядів з людськими на категорії моралі й справедливості, життєвих принципів. Ці історії почує Чарлі від власників роботів, бо цікавитиметься їхньою участю, осмислюючи роль Адама у своєму житті.

Життєстверджуючий мотив всиновлення дитини в романі має обрамлювальний характер. Так, на початку твору закохані Чарлі й Міранда сприймають появу в їхньому житті Адама як факт своєрідного всиновлення, вони серйозно підходять до проблеми налаштувань робота, організовують його побут, турбуються про дозвілля. Далі, зрозумівши повноправність розумної машини, вони з певною пересторогою ставляться до нього, відчувши певну загрозу, що ніс надінтелект Адама в їхнє життя.

Письменник змінює хід оповіді, що транслює відносини людини й машини, в площину природних стосунків батьків і дітей, дорослих і дітей, яких бажають всиновити. Чарлі, прогулюючись парком, зустрічає недолугих батьків, які аморально ставляться до свого чотирирічного сина. Мати, будучи напідпитку, жорстоко б'є хлопчика, а батько (момент найжахливішого цинізму) пропонує Чарлі забрати хлопчика собі, натякаючи, що він їм заважає жити. Шокований нелюдським вчинком незнайомців, молодик робить вигляд, що забирає хлопчика, але згодом батько-пиятик вихоплю хлопчикову руку в Чарлі та йде з сином геть. Однак ввечері до оселі Чарлі й Міранди вривається зухвалий батько Марка й залишає хлопчика фактично в чужих людей. «За Маркову симпатію почала складатися конкуренція» (Мак'юен, 2019: 130), Адам заволодів увагою хлопчика, та Міранда, відчувши материнський поклик, оточує хлопчика ніжністю і ласкою. Та все ж хлопчика доводиться віддати в притулок (знову ж за ретельного контролю Адама, який переймався законним шляхом розв'язання проблеми). З тих пір і Чарлі, і Міранда ловлять себе на думці про Марка. Жінка всерйоз задумується над всиновленням хлопчика. Проте подальший арешт і ув'язнення Міранди перешкоджають цьому, тому страждають Марк, Міранда й Чарлі.

У фіналі роману все-таки бачимо відносно щасливу розв'язку, але трагічна ситуація підірвала психічне здоров'я хлопчика (в притулку знущання однолітків призвели до поведінкових розладів) та Міранди, яка зненавиділа Адама: «вона була переконана, що Адам посприяв відкриттю справи проти неї, щоб зруйнувати її плани на всиновлення» (Мак'юен, 2019: 344). На думку молодої жінки, це був акт помсти з боку Адама за поразку в конкуренції за Маркову любов і прихильність, адже Міранда перемогла у цій боротьбі, хлопчик дуже був прив'язаний до неї й сприйняв її відсутність дуже болісно.

Розв'язка у романі густо насичена переламними подіями: очікування рішення про всиновлення, позбавлення від «тіла» Адама, яке зберігалося захованим у шафі майже рік, звільнення з в'язниці Міранди, зустріч з Тюрингом, який забрав «вбитого» Адама собі.

Герой-оповідач тверезо й свідомо переживає своєрідне випробовування себе діставанням із шафи Адама, якого сприймає глобально винним у їхній з Мірандою трагедії: «Коли я вперше майже за рік відкрив дверцята шафи, то зрозумів, що під саменьким шаром свідомих очікувань я готувався до смороду гниття… Моя фізична відраза походила з неприязні. Він зловжив нашою гостинністю, зрадив власному проголошеному коханню, віддав Міранду на нещастя та приниження, мене – на самоту, і Марка – на знедоленість» (Мак'юен, 2019: 348). Іронія над цивілізацією досягла апогею, коли «тіло» Адама Чарлі саджає на інвалідний візок і бездоріжжям везе до Тюрингового дому.

Загострює колізійний складник у романі паралельне відтворення політичної ситуації в тодішній Великобританії: «Усюди був розбрат. Половина профспілкового руху була проти страйку. Половина уряду й половина опозиції – проти рішення Гілі не виходити з Євросоюзу. Міжнародні позикодавці примушували до ще більшого скорочення витрат уряд, який обіцяв витрачати більше… Економіка впала… Бунти траплялися не рідше за страйки. Інфляцій й далі зростала» (Мак'юен, 2019: 350). Соціум потерпав від руйнівних історичних процесів, де головним суб'єктом діяльності все ж була людина, зокрема політик. Роздум оповідача про невчасність досконалої машини, народженої високим інтелектом людини, на тлі недосконалого світу експлікує проблему трансгуманізму та її співвіднесеністю з «класичною» мораллю. З цього приводу справедливою вважаємо думку Н. Стратонової: «Трансгуманізм відкриває дискусію про вплив техно-огічних і наукових розвідок на еволюцію людського існування; постгуманізм, будучи сформованим на постантропоцентризмі та постгуманізмі, не визнає науку й техніку основними рушіями людського розвитку, роблячи акцент на гармонійному існуванні людини-машини» (Стратонова, 2019: 115).

Класичну категорію людяності, моралі представлено у творі «Свій серед машин» низкою інтер-

текстуальних вкраплень, що підтверджують приналежність стилю Мак'юена до постмодерністичної естетики. Так, Адам читає й цитує Шекспіра, ім'я головної героїні перегукується з шекспірівською Мірандою з драми «Буря». В Адамових налаштуваннях зазначалося, що він «мав словниковий запас завбільшки за Шекспірів» (Мак'юен, 2019: 32). У дев'ятнадцять років Чарлі, коли шукає свого життєвого призначення, пише есей «Скувані розумом кайдани» (цитата з вірша В. Блейка «Лондон»), де юнак рефлексує над місцем людини в соціумі й цікавиться антропологією. Осягаючи «абсурдність людських універсалій», герой цитує Р. Кіплінга «Що знають вони про Англію? Ті, хто знає тільки її?» (рядок з вірша «Англійський прапор»). У роздумах про свої стосунки з Мірандою, наскільки вони вписуються в канони романтичного кохання, Чарлі апелює до романів Джейн Остін, які «цнотливо завершувалися приготуваннями до весілля» (Мак'юен, 2019: 92).

В авторській моделі текстотворення оригінальними є монологи Адама про літературу. Він дивувався безпідставній конфліктності класичної літератури, що живилася з різноманіття соціальних і особистісних дилем, у такий спосіб формуючи літературну традицію. Реципієнт-робот вибудує власну ілюзію ідеальних стосунків людей і машин та запідозрить хиткість дуального світу: «Ми надто добре розумітимемо одне одного… Звикаючи мешкати у свідомостях одне одного, ми станемо нездатні на обман… Я впевнений, ми цінуватимемо літературу минулого, навіть вжахаючись її. Ми оглядатимемось назад і дивуватимемося, як добре люди давнини зображали власні недоліки, як вони сплітали геніальні… міфи зі своїх конфліктів… і взаємного нерозуміння» (Мак'юен, 2019: 180).

Безпосередність світосприйняття Адама наражається на складну природу людського єства, не готового до інвазії штучного фактору, що піддає сумніву вітаїстичну концепцію буття. У пафосному концентраті превалює думка-резюме, виголошена Тюрингом у фіналі роману: «Ці Адами та Єви швидко опинилися у відчаї. Вони не змогли зрозуміти нас, бо ми не можемо зрозуміти самі себе. Якщо ми не здатні пізнати власний розум, як можемо ми сконструювати їхній та очікувати, що вони будуть поруч із нами щасливими?» (Мак'юен, 2019: 355). У цій гіпотезі вченого акумулюється вічність філософської полеміки між розумом і духовністю.

Висновки. Отже, концепт «штучний інтелект» в авторській програмі текстотворення функціонує на різних естетичних рівнях: образотворення, характеротворення, наративної організації, сюжетопобудови й композиційної структури. Позиція оповідача, втілена в чисельних позасюжетних елементах, зокрема роздумах, монологах героїв, описах історичних подій, колізійних ситуацій і т. д., сприяє експлікації новаторських метамодерних наративів, зумовлених процесами цивілізації, але спроєктованих на модель природних людських стосунків в контексті нових викликів часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вертипорох О. Авторська суб'єктивність у сучасному прозовому контексті: від постмодернізму до метамодернізму. *Закарпатські філологічні студії.* Ужгород : Ужгородський національний університет, 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 250–255.

2. Гоц Л. Трансгуманістичні аспекти міфологеми штучного життя в Стародавньому світі. *Культура України*. Київ, 2021. Вип. 71. С. 24–33.

3. Дроздовський Д. Ієн Мак'юен : між жахом мови й літературою жахів. Київ : ЛітАкцент. С. 2–9.

4. Кіплінг Р. Оповідання, вірші / пер. з англ. В. Марача. Харків : Фоліо, 2014. 279 с.

5. Мак'юен І. Свій серед машин / пер. з англ. М. Семашиної. Київ : Вид. група КМ-БУКС, 2019. 368 с.

6. Стратонова Н. Морально-етичні проблеми трансгумагізму. *Людина і культура* / за ред. Д. Шевчука. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. С. 103–116.

REFERENCES

1. Vertyporokh O. Avtorska subiektyvnist u suchasnomu prozovomu konteksti: vid postmodernizmu do metamodernizmu. [Authorial subjectivity in the contemporary prose context: from postmodernism to metamodernism] Zakarpatski filolohichni studii. Uzhhorod : Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet, 2022. Vyp. 23. T. 1. S. 250–255. [in Ukrainian].

2. Hots L. Transhumanistychni aspekty mifolohemy shtuchnoho zhyttia v Starodavnomu sviti. [Transhumanist aspects of the mythologeme of artificial life in the Ancient World] Kultura Ukrainy. Kyiv, 2021. Vyp. 71. S. 24–33. [in Ukrainian].

3. Drozdovskyi D. Ien Makiuen : mizh zhakhom movy y literaturoiu zhakhiv. [Ian McEwan: between the Horror of Language and the Literature of Horror] Kyiv : LitAktsent. S. 2–9. [in Ukrainian].

4. Kiplinh R. Opovidannia, virshi. [Stories, poems] Kharkiv : Folio, 2014. 279 s. [in Ukrainian].

5. Makiuen I. Svii sered mashyn. [Machines Like Me] Kyiv : Vyd. hrupa KM-BUKS, 2019. 368 s. [in Ukrainian].

6. Stratonova N. Moralno-etychni problemy transhumahizmu. [Moral and ethical problems of transhumanism] Liudyna i kultura / za red. D. Shevchuka. Ostroh : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 2019. S. 103–116. [in Ukrainian].